

[Текст] / Н. Малярчук // Історичні і політологічні дослідження. – 2014. – № 1–2. – С. 52–58

8. Тихий О. Думки про рідний донецький край / О. Тихий // Олекса Тихий : Думки про рідний Донецький край / [упоряд. В. В. Овсієнко, М. В. Олійник, В. Ф. Півень, Є.Б. Фіалко]. – Донецьк : Донеччина, 2012. – Т. 1. – 416 с.

*Бондаренко Г. І., Луковенко Т. О.
(м. Слов'янськ)*

ОЛЕКСА ТИХИЙ – НАЦІОНАЛЬНО СВІДОМИЙ УКРАЇНЕЦЬ

Постать О. Тихого випромінює велич душі українця, його непересічні думки, прагнення, переконання, переживання. Олекса Тихий народився, учився, жив і працював на Донеччині, де формувалася його досвід, його національні ідеї. Людина високого гатунку, учитель за фахом, Олекса Тихий багато уваги приділяв вихованню підростаючого покоління, формуванню їхньої національної гідності, зокрема проходить думка про те, що дітей у школі треба вчити української мови, а інакше це призведе не лише до знищення нації, а й до руйнації моральних чинників.

Так, у своїх записках «Думки про рідний Донецький край» О. Тихий зазначав: «Я – українець, наділений даром творити та споживати матеріальні блага. Люблю свою Донеччину, її степи, байраки, лісосмуги, терикони. Люблю її людей, невтомних

трударів землі, заводів, фабрик, шахт. Любив завжди, люблю і сьогодні, як мені здається, у годину негоди, асиміляції, байдужості моїх земляків-українців до національної культури, навіть до рідної мови...» [3]. Як бачимо, Олексу Тихого повсякчас турбувало питання: не ким бути, а яким бути? Тому він не міг спокійно дивитися на те, як влада планомірно нівечить молоде покоління. І застерігає, що не вина, а біда простих людей у тому, що з їхньої волі чи мовчазної згоди знищується українська мова та культура на Донеччині. Він прагнув до того, щоб на його рідній землі звучала українська мова в театрах, навчальних закладах, на вулицях та підприємствах. Ця думка пізніше знайшла своє втілення у «Законі про мову», прийнятого в листопаді 1989 року, бо на Донеччині мовне питання безжалісно, по-варварському знищувалося, і проростав в душах дітей чортополох (міщанство, дармоїдство, хуліганство, пияцтво)... І це був перший сигнал тривоги у зв'язку з ненормальним становищем з мовою та освітою в Донецькій області, хоч, мабуть, годилося б бити в усі дзвони.

З цього приводу у квітні 1973 року і був адресований лист Голові Президії Верховної Ради УРСР І. С. Грушецькому: «Мені думається, що Президія Верховної Ради УРСР може видати Указ про проведення в усіх ПТУ, технікумах, вишах Донеччини викладання українською мовою всіх наук і предметів. Хто не хоче або не може вчитись українською мовою, в силу шовіністичних чи міщанських переконань, хай шукає собі інших вузів чи технікумів в інших краях. Хай в окремих випадках замість доктора наук курс читатиме кандидат чи аспірант, але це конче потрібно.

Та й можна сподіватись, що Донеччині в цьому допоможе Київ та інші області, як це бувало і раніше.

Прошу надіслати в Донецьк повноважну комісію для вивчення положення та вжиття заходів проти вже не добровільної, а примусової асиміляції мільйонів людей» [4]. На даний лист не забарилася й відповідь, Олексу Івановича Тихого було звинувачено в націоналізмі, а потім і засуджено до ув'язнення в концтаборах.

Мова – одна з основних ознак нації. Мова – фундамент культури. Рідна мова – найдорожчий скарб народу, підвалина інтелекту, основа патріотизму. Рідну мову повинна берегти, розвивати кожна людина. Вмирає мова – вмирає культура. Вмирає культура – припиняється прогрес.

Сумно і моторошно стає на душі при аналізі того, що бачиш навкруги. Цілковита байдужість до всього прекрасного, святого, людського. У статті «Роздуми про українську мову та культуру в Донецькій області» автор говорить: «У мільйонів людей не може не пробудитися цікавість, розуміння, а потім і свідомо праця на ниві піднесення рідної культури, почуття Людської гідності та національної гордості. Я вірю, що така свідомість неминуче прийде в мою Донеччину. І хотілось би, щоб це сталося якомога швидше» [4]. Отже, боротьба за чистоту мови для українців Донеччини, де надзвичайна різноманітність зайшого елемента набуває особливого значення, і повинна б стати основою в боротьбі проти асиміляції.

Так, у статті О. Тихого «Роздуми про українську мову та культуру в Донецькій області» розглядається питання про русифікацію в Донбасі і зникання української мови й культури в цій робітничій частині

України. Коли порівняти становище 1970-их років зі становищем 1980-их, то стане ясно, що як в Донбасі, так і в усіх областях України курс на русифікацію і «злиття націй» в одну «радянську націю» (а властиво в одну російську націю) став офіційною внутрішньою політикою влади СРСР в останніх двох десятках років.

Національне питання на Донеччині не до кінця розв'язане. І розв'язане воно буде лише тоді, коли кожен українець буде свідомий того, що належить до свого народу, для нього живе, за нього бореться. Коли кожен чужинець поставить перед собою запитання: «Хто він? Для чого він на донецькій землі? – Колоніст? Заробітчанин? Емігрант? Незамінний бажаний спеціаліст чи нахлібник – дармоїд на шиї «братнього» народу?» Коли кожен, хто прийшов непрошений на чужу землю, буде поважати український народ, або нехай перебирається на свою батьківщину. Коли доброзичливі щодо українського народу чужинці на Донеччині матимуть свої національно-культурні товариства, газети, книги рідною мовою, дитячі садки та школи (російські, грецькі, білоруські, вірменські та ін.).

Олекса Тихий уважав, що сучасна школа дає мало знань, не спонукає дітей до роздумів, розрахована на пересічні розумові задатки. Самоосвіта – ось де вихід. Учень повинен пропускати уроки, а то й дні, щоб мати змогу вдома самостійно працювати з книгою, з багатьма книгами, а не з одним підручником. Повинен роздумувати над прочитаним і схоплювати його суть, а не механічно запам'ятовувати, як це ведеться в школі. Казав, що деяких учнів він захопив до своєї методи. Хоч це

було нелегко, бо й учні мали страх, і вчителі чинили опір: незвично, заважали стереотипи й усталені бюрократичні канони. Наслідки, за його словами, були позитивні і втішали: усі його учні успішно складали екзамени за десятирічку й вступали до вищих навчальних закладів.

Патріотизм, національна гідність, любов до свого народу, свого міста, села, любов до рідного слова, до рідної пісні, природи, історії – ось зерна, які ми повинні б сіяти в душі дітей і в сім'ї, і в школі, і через літературу, кіно, телебачення.

Життя Олекси Тихого є типовим і може служити, як класичний приклад життя українського інтелігента в підрадянській дійсності, інтелігента, який усвідомив свою приналежність до народу, з якого вийшов. Турбота про благо народу і, насамперед, про його здоров'я, про що так багато говорить радянська самореклама, насправді є фікцією. Бо найперше благо народу – це свобода переконань, право мати й безборонно висловлювати свої погляди. Без цього блага всі інші є фікцією, бо людина, яка не має своєї думки, а поготів людина, що не має права мати свою думку перестає бути людиною в повному розумінні цього слова, вона перетворюється на робочу істоту, подібну до худоби: її годує, про неї дбає її господар, але своїх переконань вона не має і не повинна мати.

Як зазначав М. Рильський: «Хто не знає свого минулого, той не вартий і майбутнього. Хто не шанує визначних людей свого народу, той сам не годен пошани» [2]. Олекса Тихий наполягав на тому, щоб усі громадяни республіки знали мову її корінного народу та володіли нею. Це зовсім не означало

нехтування мовними правами чи утиски щодо представників інших народів. В Україні, зокрема в Донбасі, завжди було багато росіян, євреїв, а до війни – також греків і татар. Те, що робиться в Донбасі, О. Тихий називає не інакше, як «інтелектуальним геноцидом» [4, с. 24].

Суворо пильнуючи чистоту української мови та вимагаючи цього від інших, Олекса також чисто розмовляв російською й застерігав від її засмічення. Було помітне його посилене зацікавлення українськими національними проблемами; Олекса Іванович серйозно займався дослідженням сучасної української мови. Заходився Олекса коло великої роботи, спрямованої на піднесення престижу української мови, власне, захопився 20 років тому справою, яка болить нині всій нації.

Обов'язок кожного свідомого українця, на думку О. Тихого, протестувати, відстоювати народ, наше слово, нашу пісню. Від цього буде залежати: залишимося ми як нація на землі, чи зникнемо назавжди.

Отже, Олекса Тихий сьогодні постає перед нами у всій величині нескореного козацького духу і являє собою зразок відданості споконвічним ідеалам українського народу. Джерело це, з якого орли воду п'ють – прагнення вільного життя у вільній державі. А на таке спроможний лише **національно свідомий українець**.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мова – народ: висловлювання про мову та її значення в житті народу / упоряд. Олекса Тихий. – К.: Смолоскип, 2007. – 416 с.

2. Рильський М. Т. Твори / Для середнього і старшого шкільного віку. – К.: «Молодь». – 208 с.

3. Тихий Олекса Думки про рідний Донецький край. – Т.1. / уряд. В. В. Овсієнко, М. В. Олійник, В. Ф. Півень, Є. Б. Фіалко / Олекса Тихий. – Донецьк: ТОВ «Поліграфічний будинок «Донеччина», 2012. – 416 с.

4. Тихий Олексій Роздуми про українську мову та культуру в Донецькій області / уряд. О. Зінкевич; Українське видавництво «Смолоскип» ім. В. Симоненка, Балтимор – Торонто, 1982. – 80 с.

*Брітікова К. В.
(м. Київ)*

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ПЕДАГОГІЧНИХ ПОГЛЯДАХ ОЛЕКСИ ТИХОГО

У мільйонів людей не може не пробудитися цікавість, розуміння, а потім і свідомо праця на ниві піднесення рідної культури, почуття Людської гідності та національної гордості. Я вірю, що така свідомість неминуче прийде в мою Донеччину. І хотілось би, щоб це сталося якомога швидше.

*(О. Тихий. «Думки про рідний
Донецький край»)*

У сучасній педагогічній науці виділяють декілька основоположних дидактичних та виховних принципів. Серед основних принципів навчання прийнято називати принципи науковості, систематичності й